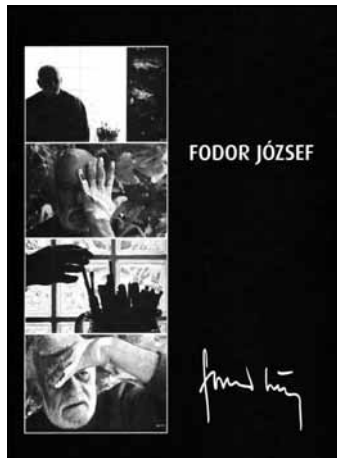

Fodor József redivivus

Manapság, amikor a művészet és az újdonság szinte szinonim fogalmakká lettek, ha nem állnak lelkes szószólók valamely, a versenyből már kiesett, lezárult vagy befejezett életmű mellé, könnyen a feledés homályába veszhetnek tegnap még nagyra becsült művészi teljesítmények is. Minden elismerést megérdemel tehát Hódmezővásárhely önkormányzata, amely a város 2007-ben elhunyt jeles festőművésze, Fodor József

emlékét ébren tartandó, gonddal kivitelezett könyvet jelentetett meg a megdöbbenő hirtelenséggel távozott mester életútjáról és életművéről. A művész özvegyének támogatásával kiadott munka csaknem másfél száz kép és fél tucat baráti visszaemlékezés tükrében idézi fel Fodor József rokonszenves emberi habitusát és sokarcú művészi világát – a kiadvány élén egy kritikai igényű portrétanulmánnyal (*Fodor József a krónikás festő*). Ennek megírására Feledy Balázst kapott felkérést, ami két okból is szerencsésnek mondható. Egyfelől azért, mert Feledy jó szemű és széptollú kritikus, másfelől amiatt, mert a város nevével fémjelzett pikturális koncepciót illetően semleges műítesznek számít, nem tartozik sem az itteni törekvések elfogult híveinek, sem ellenfeleinek táborába. Írásából kitetszik, hogy az őszinte megismerés

Fodor József a krónikás festő.

Portré Fodor József festőművészről, Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, Hódmezővásárhely

szándékával, befolyásmentesen, a saját judiciumára támaszkodva alakította ki véleményét, ezért is tudott egyéni szempontú, de a tárgyilagosság kritériumait sem mellőző értékelést adni Fodor József majd félszázados munkásságáról.

Fodor emberi és alkotói alapállását meghatározandó, jó érzékkel a festő önvallomásaiból indul ki, azokra az első ízben 1964-ben megfogalmazott, majd az évek során többször is meg-

ismételt teoretikus, ars poetica súlyú megnyilatkozásokra támaszkodik, amelyek magyarázzák és igazolják a képeken megnyilvánuló gesztusokat. Önvallomásaiban Fodor rendre vásárhelyi identitásáról beszél, azokról az érzelmi, szellemi és etikai kötődésekről, életpélményekről ad számot, amelyek hatására már pályakezdőként eldöntötte, hogy szűkebb pátriája, az itteni táj- és embervilág festő-krónikása kíván lenni. Így amikor az ötvenes évek végén, szegedi tanulmányait befejezve bekapcsolódik a művészeti életbe, nem kérdés számára, hogy hol a helye: magától értetődő természetességgel csatlakozik az alföldi hagyománykört megújítani szándékozó „vásárhelyi iskola” programjához, tudatosan vállalva az irányzat tematikai, szemléleti és stílusbeli jellemzőit is.

A következőkben azokat az eseményeket és indítékokat teszi görcső

alá Feledy, amelyek sorsformálónak bizonyultak mind a magánélet, mind a művészi fejlődés tekintetében mesterük számára. Sorsformáló volt már maga a származás is, a vásárhelyi születés és ifjúkor, a paraszti-kézműves ősök, a kisvárosi életforma szigorú, de vonzó erkölcsisége, a sajátos természeti környezet, a csaknem évtizedes tanítókodás, majd a fokozatos integrálódás a város kulturális és politikai közéletébe, amelyeknek az általa vezetett különféle művészeti szabadiskolák és lokálpatrióta akciók révén csakhamar maga is befolyásos alakítója lett. A vásárhelyi tradíciókat ébren tartó Füstös Zoltántól és Galyasi Miklóstól tanultak a szabad levegőjű tokaji művésztelepen kapnak először visszaigazolást, majd érnek be végérvényesen a Tornyai Múzeumtól szervezett rangos Őszi Tárlatokon, ahol az 1970-től hivatalosan is a helyi művésztelep tagjának számító Fodor József – mint az alapító generáció nyomába lépő második nemzedék kiemelkedő képviselője – 1984-ben elnyeri a kitüntető Tornyai-plakettet.

A sok ismeretlen adatot és összefüggést feltáró áttekintést Fodor József művészettörténeti helyének kijelölése, illetve művészetének kvalifikálása követi. Feledy Fodort népi beállítottságú mondanivalói és realista előadásmódja révén nemzeti festészetünk egyik meghatározó irányzata, a szociális elkötelezettségű alföldi piketúra jelenkori folytatójaként definiálja, aki azonban a jelzett szellemi mozgástéren belül meglehetősen szuverenitással mozog. Szuverenitásának kulcsa látásmódjának személyességében rejlik, amelynek stílusos ereje a „saját világ” élményével ruházza fel, azaz új feszültségekkel telíti a hagyományosnak elkönyvelt alföldi problematikákat. Helyesen állapítja meg, hogy a „helyi

jelleg” Fodor számára nem röghöz kötöttséget, provincializmust, hanem ihlető otthonosságot jelent, a helyi témák ürügyén tudja plasztikussá tenni lelkiségének és temperamentumának valós karakterét, a látottakhoz való érzelmi és szellemi viszonyát.

Feledy számára Fodor József teljesítménye a törekvések, logikák és meggyőződések imponáló folytonosságát mutatja, amit a művész magatartásának és koncepciójának következetességével magyaráz. Ebbeli nézetéből fakadóan eltekint a pálya történeti szakaszolásától, s az időrendűséget mellőzve csak globálisan, csupán az alapértékekben megnyilatkozó egyneműségekre figyelve kísérel meg az életmű minősítését. Sorra veszi a festőtől kultivált műfajokat, s valamennyi műcsoportból kiemel és kommentál néhány típusértékűnek tekinthető alkotást, majd az ezekben fellelt értékelemek általánosításával fogalmazza meg az életmű egészére vonatkozó elismerő ítéletét. Summázata szerint a Fodor-képek megtartó- és hatóereje a tartalom, a valóság tényeinek krónikás hűségű megjelenítése, a vizuális költészetté transzponált szociális dokumentáció.

Tekintettel az életmű sajátosságaira, illetve a választott megközelítési módra, ez a kvalifikációs módszer elvileg nem vitatható, hátulütője viszont, hogy homályba hagyja azt a fejlődési ívet, amelyet az évek során Fodor művészete befutott, s amelynek végkifejletként mesterünk festészete – anélkül hogy kilépett volna a természetelvűség kereteiből – az elvontság irányába modulált el. Az alapértékekben megnyilvánuló stabilitás mögött ugyanis állandó volt a mozgás, igazodni kellett az élet által felvetett új problémákhoz, ami szükségképpen egy és ugyanazon dolog új megköze-

lítésével, változó értelmezésével járt. Magyarán szólva: Fodor József festői pályája – hasonlóan nemzedéktársai többségéhez – korántsem volt egyenes vonalú, amint azt Feledy sejtetni engedti. Hullámhegyek és hullámvölgyek tarkították, amelyek mögött nem nehéz felfedezni a kor viharveréseit. Nemcsak sorsosainak múltbeli élete hagyott életre szóló nyomokat benne, de mélyen érintették azok a társadalmi, gazdasági és politikai természetű ellentmondások is, amelyek a hetvenes évektől kezdődően beárnyékolják a magyar vidék, sőt az egész ország életét. Előbb a mértékadónak tekintett paraszti kisvilág bomlása, majd a szocialistának mondott társadalmi formáció sorozatos megrázkódtatásai, végül a sokáig hittel támogatott, ám a történelem által megingatott társadalomcentrikus személyiségfelfogás válsága hatott rá deprimálólággal, s ez nem egy esetben a pillanatnyi kedélyállapotot híven tükröző téma-, műfaj- és stílusváltással is járt. A feloldódás csak a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján következett be, amikor a nyomasztó távlati hiányt megelégedve Fodor újragondolta éleateszményeit. A revízió nyilvánvalóvá tette, hogy a múlt tiszta képletei immár visszahozhatatlanok, s ezért a folytonosság csak spirituálisan, az élet etikai dimenzióiban juthat érvényre, s érvényre juttatása kompakt közösség híján óhatatlanul is az egyénre hárul.

A felismerés „intellektualizálta” mesterünk látványinspirációjú festészetét, míg korábban – képletesen szólva – kívülről befelé építkezett, azaz a konkrét élményekből kiindulva jutott el az ábrázolás lényegét adó gondolati általánosításhoz, most a lényegi mon-

danivalóból következtet vissza az élmény forrásául szolgáló valóságra. Ez a normatívnak elismert értékek vizuális érzékeltetésére törekvő, belülről, a gondolat felől eszközölt képfomálás szükségképpen elvonatkoztatásokhoz vezetett, sőt új karaktert adott a formának is, amely már nem – vagy legalábbis nem kifejezetten – a látványi tényezők mintájára, hanem a jelképes tartalomhoz idomuló formahűség kívánalma szerint alakult. A pálya utolsó évtizedéből számos példát hozhatunk erre a rejtett, a kép jelentésrétegének megtöbbszöröződéséből adódó absztrakcióra, most legyen elég csak Fodor csúcsteljesítményeire, a Vásárhely szellemi prominenseit megjelenítő remek portrészorozatra és a természet szellemi-pszichikai aspektusait is feltáró tájképlátomásokra utalnunk.

Az itt kifejtettek természetesen nem írják felül Feledy Balázs Fodor-értelmezését, mert amit a maga által vállalt műfaji keretben a mesterről és munkáiról elmond, az helytálló és igaz. Feledy írása ugyanis nem szak tanulmány, hanem esszé, az esszében pedig, tudjuk, sosem a kikristályosodott kánonnak, hanem a személyes benyomásnak, a találkozás primer élményének kell dominálnia. Ez pedig maradéktalanul megvalósult. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy nem állt módjában a teljes Fodor-hagyatékkal megismerkednie, csupán egy alkalmilag összeálló, s ráadásul datálatlan képkontingenst tanulmányozhatott. Teljesítménye így is figyelemre méltó: megtette az első lépést a Fodor-életmű tudományos igényű feltérképezése felé.

Tasnádi Attila